

WAT MAG WEL EN WAT MAG NIET?

14 augustus

Waarden en normen

Over verharding van de maatschappij, vervaging van normen en waarden, individualisering en toenemend geweld op straat maakt de bevolking zich steeds meer zorgen. Steeds minder Nederlanders zijn echter bereid zich actief tegen deze ontwikkelingen in te zetten.

SIRE (de Stichting Ideële Reclame) besteedt met regelmaat aandacht aan onderwerpen die betrekking hebben op waarden en normen. Een voorbeeld daarvan is de campagne *De maatschappij dat ben jij*, die in 1998 werd gelanceerd. Daarin wordt een beroep op de mensen gedaan zich als verantwoordelijke burgers te gedragen. In 2007 bestaat Sire 40 jaar. Naar aanleiding hiervan begint de Stichting op 14 augustus met een campagne die burgers oproept maatschappelijke onderwerpen aan te dragen.

Ook de regering neemt een standpunt in over de vermeende vervaging van normen en waarden. Zo komt in 2003 het rapport 'Waarden en normen en de last van het gedrag' uit. Hierin staat dat de overheid alleen gedrag moet aanpakken dat bij wet verboden is. Alle overige vormen van ongewenst gedrag moeten de burgers zélf vermijden of bestrijden. De burgers moeten elkaar daarbij zonedig op hun verantwoordelijkheden wijzen.

Het rapport komt middenin een maatschappelijke discussie die door premier Balkenende en andere politici wordt aangevoerd ('Fatsoen moet je doen'). De discussie gaat over wat je mag en wat niet mag als lid van de Nederlandse samenleving. Daarbij menen sommigen dat er teveel mag en dat mensen steeds minder aan regels gelegen laten liggen. Anderen menen dat het allemaal wel meevalt. De discussie wordt niet voor het eerst gevoerd; in de jaren '70 bijvoorbeeld is die óók al gevoerd onder leiding van de toenmalige premier Van Agt ('Ethisch Reveil'). Ook toen beweerden sommigen dat er teveel mocht en dat de normloosheid almaar toenam.

Deze lesbrieff nodigt leerlingen uit om na te gaan wat ze zélf toelaatbaar of ongewenst gedrag vinden, thuis en in het publieke domein.

Doelgroep

Leerlingen van de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs (10-12 jaar)

Doelstellingen

- Leerlingen begrijpen waarom er regels zijn;
- Leerlingen hebben oog voor het onderscheid tussen geschreven en ongeschreven regels voor wat mag en wat niet mag;
- Leerlingen kunnen vertellen waarom overtredingen van een regel niet altijd bestraft worden;
- Leerlingen kunnen uitleggen waarom mensen er soms bewust voor kiezen om een regel te overtreden;
- Leerlingen zijn zich ervan bewust geworden dat regels in de loop van de tijd veranderen, dat er regels verdwijnen en er nieuwe regels bijkomen.

Vakken en kerndoelen

Nederlandse taal

Domein A, mondelinge taalvaardigheid

2 De leerlingen kunnen

- de inhoud en bedoeling van wat er tegen hen gezegd wordt begrijpen;
- vragen stellen om informatie te verzamelen over een door henzelf gekozen onderwerp;
- verslag uitbrengen;
- iets uitleggen;
- hun ervaringen, mening, waardering of afkeuring op persoonlijke wijze weer-geven;
- deelnemen aan een formeel gesprek

Domein C, schrijfvaardigheid

8 De leerlingen kunnen

- teksten schrijven, waarin zij hun eigen ervaringen, mening, waardering of afkeuring duidelijk weergeven;
- schrijven toepassen als middel om gedachten, ervaringen, gevoelens en bedoelingen voor henzelf te ordenen.

Samenleving

16 De leerlingen kunnen enkele aspecten van groepen in onze samenleving beschrijven waaronder in elk geval:

- kenmerken van leefeenheden, overeenkomsten en verschillen;
- enkele vormen van groepsgedrag en factoren die daarvoor bepalend zijn;
- overeenkomsten en verschillen tussen etnische groepen;
- discriminatie en tolerantie;
- emancipatie.

Gezond en redzaam gedrag

27 De leerlingen kennen de verkeersregels en de betekenis van verkeersborden en kunnen die kennis toepassen als ze deelnemen aan het verkeer.

Dank

Wij danken CMO en zijn licentiegevers voor de illustraties. Verder zijn met toestemming illustraties gebruikt van Bobcut Hair Pictures, de Corridor en Amnesty International.

WW

werkbladen

WAT MAG WEL EN
WAT MAG NIET?

Geschreven regels, tekens en signalen

1. Bedenk een nieuwe verkeersregel. Teken daar een verkeersbord bij.

Verbodsbord

Bord dat waarschuwt
voor gevaar

Bord dat bepaalde
handelingen toestaat

Een verkeersbord beeldt een verkeersregel uit die staat opgeschreven in het Wegenverkeerswet. In deze wet staan een heleboel regels die het verkeer moeten regelen: de maximumsnelheid binnen de bebouwde kom bijvoorbeeld, of het feit dat je moet stoppen voor een rood verkeerslicht.

We kennen allemaal regels waar we ons aan moeten houden. Sommige regels zijn opgeschreven en kun je opzoeken en nalezen, in een boek, een brochure of op een prikbord bijvoorbeeld.

Soms worden regels uitgelegd via *tekens* en *signalen*: langs wegen staan verkeersborden en bij sommige kruispunten staan stoplichten. Boven snelwegen hangen borden die aangeven hoe hard je mag rijden, 100 of 120 kilometer per uur bijvoorbeeld.

Bij een spoorwegerovergang gaan de lichten knipperen en gaat er een bel rinkelen als er een trein aankomt. Dan weet je dat je moet wachten tot de trein voorbijgereden is, de lichten doven en de bel ophoudt met rinkelen.

Een bijzonder soort regels zijn wetten. Die worden door de regering gemaakt. Wetten gelden voor heel Nederland. Ook is iedere wet overal in Nederland hetzelfde. In de Tabakswet bijvoorbeeld staat dat je pas sigaretten en andere tabakswaaren mag kopen als je 16 jaar of ouder bent. Dat geldt niet alleen voor jezelf en je klasgenoten. Het geldt ook voor alle andere mensen in Nederland die nog geen 16 jaar oud zijn, of ze nou in Maastricht of in Den Helder wonen, in Delfzijl of in Vlissingen. De wetten staan in wetboeken. De regering gaat ervan uit dat iedere Nederlander de wetten kent. In grotere openbare bibliotheken kun je vaak de teksten van wetten in wetboeken nalezen.

Alle regels die we hierboven genoemd hebben, noemen we *geschreven regels*.

2. Ken je nog een andere geschreven regel?
- Waar kun je lezen hoe die regel luidt?
 - Wie heeft die regel bedacht?
 - Voor wie geldt de regel?
3. Ken je nog een andere regel die met een teken of een hoorbaar signaal wordt aangegeven?
- Waar kun je het signaal horen of zien?
 - Wie heeft die regel bedacht?
 - Voor wie geldt de regel?

Ongeschreven regels

Andere regels kun je nergens opzoeken want ze worden niet opgeschreven. Toch kennen mensen die regels. Deze regels noemen we *ongeschreven regels*.

Een voorbeeld: je zit in een bus, tram of trein. Er zijn weinig of geen lege zitplaatsen. Je ziet een oudere persoon in het gangpad staan. Het is een ongeschreven regel dat een jongere hem dan de kans geeft om te gaan zitten. Misschien vraagt hij je of hij dat zou kunnen doen. Als hij dat niet doet, bied je hem jouw plaats aan. Men vindt dat het zo hoort, dat het beleefd staat. Als de bus, tram of trein niet vol is, kunnen ouderen een zitplaats uitzoeken en hoef je niet te gaan staan.

1. Welke ongeschreven regel wordt in de tekening hierboven uitgebeeld?
2. Ken je nog een andere ongeschreven regel?
 - a) Hoe weet je dat die regel bestaat en hoe die luidt?
 - b) Wie heeft die regel bedacht?
 - c) Voor wie geldt de regel?
3. Wat valt je op als je de antwoorden bij 2b en 3b van werkblad 2 en het antwoord bij 2b van werkblad 3 met elkaar vergelijkt?

WAT MAG WEL EN WAT MAG NIET?

Overtreding en straf

Als mensen regels opstellen voor een klas, een sportteam of een andere groep, willen ze dat iedereen in de groep zich voortaan aan die regels houdt. Anders gezegd: ze handhaven de regels. Of ze laten andere mensen namens hen de regels handhaven. Wie een regel overtreedt, krijgt straf van degene die de regel handhaaft.

Een voorbeeld.

De Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB) heeft een reglement waarin staat dat je als veldspeler de bal niet met de hand mag aanraken. Doe je dat toch, dan krijg je straf: het spel wordt stilgelegd en de tegenpartij mag een vrije trap nemen. Je kunt ook een gele kaart krijgen, een waarschuwing. Als je in een wedstrijd twee gele kaarten krijgt, krijg je automatisch ook een rode kaart. Dan is de straf dat je niet meer mag meedoen, je wordt van het veld gestuurd. Deze regels worden namens de KNVB gehandhaafd door een scheidsrechter.

De regering bijvoorbeeld maakt regels die we wetten noemen. Daar moet iedereen in Nederland zich aan houden. Je mag bijvoorbeeld niemand doodmaken of spullen van anderen stelen. Als er tóch iemand wordt doodgemaakt of er wordt tóch gestolen, dan zoekt de politie de dader en arresteert die. Hij of zij moet dan voor de rechter komen en er komt een rechtszaak. Als daarin bewezen is dat de opgepakte man of vrouw schuldig is, krijgt deze persoon een straf: opsluiting in een gevangenis of een boete.

*Ingang van de
jeugdgevangenis de Corridor*

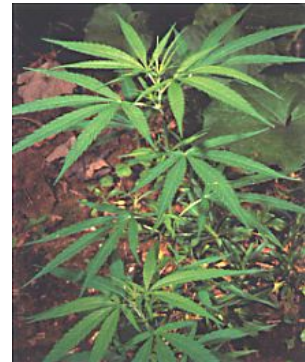

1. Op werkblad 2 heb je enkele regels genoemd. Kies er één uit en schrijf een krantenberichtje over iemand die deze regel heeft overtreden. Schrijf op:
 - hoe die regel luidt
 - wie de overtreding heeft gemaakt
 - wat er daarna gebeurde
 - of je het ermee eens bent dat die regel er is of niet.

Niet iedere overtreding wordt bestraft

Soms worden niet alle overtredingen die worden opgemerkt, ook bestraft.

Het is in Nederland verboden om drugs te maken en te verkopen. Wie daarop betrapt wordt, krijgt een boete of gaat de gevangenis in. Toch krijgt niet iedereen die drugs maakt of verkoopt daar straf voor. In winkels die coffeeshops worden genoemd, worden twee soorten drugs verkocht, marihuana en hasj. Die worden gemaakt van hennepplanten. Je mag alleen deze drugs kopen als je 18 jaar of ouder bent en je mag niet meer dan vijf gram per dag van deze drugs kopen. Ook mag je maximaal vijf hennepplanten in huis hebben. Wie meer dan vijf hennepplanten bezit, krijgt straf als de politie de planten ontdekt.

*De hennepplant
waarvan marihuana en
hasj wordt gemaakt*

- 1a. Kun je een ander voorbeeld op school, op straat of in het verkeer noemen van overtredingen die wel worden opgemerkt maar niet altijd worden bestraft?
- 1b. Waarom worden die overtredingen volgens jou niet altijd bestraft?
- 1c. Moet die overtreding volgens jou vaker worden bestraft of juist minder vaak?
2. Als meerdere mensen dezelfde regel handhaven, laat de één soms meer overtredingen op de regel toe dan de ander. Kun je daar op school een voorbeeld van geven?

Soms proberen mensen die regels handhaven het moeilijker te maken om die regels te overtreden. Ook nemen ze maatregelen om ervoor te zorgen dat ze minder schade of overlast krijgen als iemand hun regels overtreedt. De Nederlandse Spoorwegen bijvoorbeeld hebben vaak last van passagiers die dingen in treinen vernielen of

Vandalisme in de trein

stoelen en banken in treinen vuil maken. Daarom laten zij in treinen platen monteren onder tl-buizen die aan het plafond zitten. Daardoor wordt het moeilijker om de tl-buizen kapot te slaan of te gooien. Ook plaatsen de NS stoelen en banken met een glad oppervlak in plaats van stoelen en banken met een ruw oppervlak. Daardoor kost het minder moeite om stoelen en banken schoon te maken als passagiers er met hun vuile schoenen op zitten, ze bekladden of daar kauwgom op plakken.

3. Schrijf gedurende een schooldag alle dingen op die je doet om...
 - a. te voorkomen dat iemand een overtreding maakt waar je de dupe van wordt.
 - b. minder schade of overlast te krijgen als dat tóch gebeurt.

Bewust overtreden van regels

Iedereen weet dat je sommige dingen niet mag doen. Toch doen mensen dat, zelfs al is de pakkans groot of de straf zwaar. Ook staan mensen toe dat anderen een overtreding maken.

1. Kies één van de teksten hieronder. Lees die en geef antwoord op de volgende vragen:
 - a. Welk voordeel heb je als je de regel overtreedt?
 - b. Zou je deze overtreding zelf gaan maken of niet? Waarom?
 - c. Als je iemand anders de overtreding ziet maken, zou je hem verklikken of niet? Waarom wel/niet?

a) *Afval op het schoolplein gooien of achterlaten*

Langs het schoolplein staan afvalbakken waar je je snoeppapiertjes, etenszakjes en andere rommel in kwijt kunt. Het is verboden om rommel op de speelplaats te gooien. Tijdens de pauzes loopt de meester van je klas rond. Hij ziet erop toe dat iedereen zijn afval in de bakken gooit en niet ergens anders. Wie dat toch doet, moet een keer na schooltijd de speelplaats vegen. Op een dag zie je de meester een peuk weggooien en uittrappen op het schoolplein. Dan valt je op dat er nog méér sigarettenpeuken op de speelplaats liggen.

b) *Spieken tijdens een proefwerk*

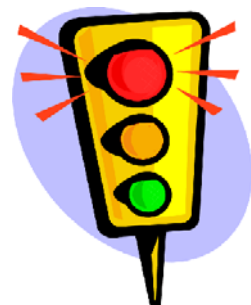
Je krijgt onverwachts een proefwerk. Terwijl je zit te werken, zie je dat een klasgenoot stukjes papier aan zijn buur doorgeeft. Telkens als die een stukje krijgt, schrijft hij iets op het proefwerkblad. Er wordt gespiekt, dat kan niet missen. De meester zit een krant te lezen. Soms loopt hij even door de klas en dan houdt het doorgeven van papiertjes op. Dat gaat zo door tot iedereen klaar is met zijn werk en de meester de proefwerkbladen ophaalt.

c) *Niet doen wat juf of meester zegt*

Carola zit op een internaat voor schipperskinderen in Rotterdam. Haar ouders wonen op een rivierschip dat door Nederland, Duitsland en België vaart. Alleen tijdens de schoolvakanties gaat ze naar haar ouders. Het leven op het internaat bevalt haar weinig. Ze is liever thuis bij haar ouders op het schip. Dan kopen haar ouders een huis in Roosendaal. Moeder zal daar met haar kinderen gaan wonen. Vader blijft op het schip en komt naar Roosendaal als hij niet hoeft te werken. Carola zal na de zomervakantie naar een gewone school in Roosendaal gaan. Zodra ze hoort dat ze van het internaat weg zal gaan, doet ze vaak niet wat de leraren in de klas en de opzichters in eet- en slaapzaal haar zeggen. Ze kunnen haar nog meer vertellen!

d) *Door rood rijden op een kruispunt*

Op het kruispunt van een drukke verkeersweg is het meestal druk. Er staan stoplichten om ervoor te zorgen dat iedereen daar veilig kan oversteken. 's Avonds laat en 's nachts is het minder druk. Soms komt er maar af en toe een auto of een ander voertuig langs. Dan kun je ook oversteken als het stoplicht rood is, want er zijn geen andere weggebruikers in de buurt.

WAT MAG WEL EN WAT MAG NIET?

- e) *Downloaden van muziek zonder dat de artiest er toestemming voor geeft en geld voor krijgt*

Artiesten als Robbie Williams en Shania Twain zijn populair. Van iedere CD of DVD die ze uitbrengen, verkopen ze miljoenen exemplaren. Daar worden ze rijk van, van voor ieder exemplaar dat verkocht wordt, krijgen ze geld. Niet iedereen die van hun muziek houdt, koopt hun cd's en dvd's. Ze downloaden hun songs en videoclipps op internet. Ook ruilen ze songs en videoclipps die ze gedownload hebben met

elkaar. Daar krijgt de artiesten géén geld voor, maar daar merken ze weinig van zolang hun cd's en dvd's goed verkopen.

- f) *Het kopen van tabakswaaren of alcoholische dranken*

Je bent nog géén 16 jaar, dus mag je géén tabakswaaren of dranken met alcohol erin kopen.

Je vader rookt en drinkt wel eens een borrel en je broer drinkt soms een pilsje. Sommige van je vrienden roken sigaretten of drinken bier of breezer. Je vraagt die vrienden of ze een keer een flesje breezer of bier voor je willen meenemen, want je vindt het best wel lekker. Bovendien voel je je er pas écht bij horen bij je groep als je dat doet.

2. Schrijf een opstel van één kantje A4.

- a) over iets waarvoor nu geen regel bestaat en waarvan je vindt dat er wél regels voor zou moeten zijn. Vertel daarbij hoe die regel moet luiden en waarom.

Of:

- b) over een regel die je wilt veranderen of afschaffen. Vertel waarom je dat wilt.

*Het bewust overtreden van regels
loopt niet altijd goed af...*

Regels zijn niet onveranderlijk en niet overal hetzelfde

'De jeugd van tegenwoordig houdt van luxe, heeft slechte manieren, heeft minachting voor alle gezag en heeft geen eerbied voor ouderdom. Jongeren praten als ze zouden moeten werken. Ze spreken hun ouders voortdurend tegen, kletsen in gezelschap, ze smakken bij het eten, slaan hun benen over elkaar en tiranniseren hun ouders.'

Een citaat van een vader of moeder met moeilijk opvoedbare kinderen? Van een wanhopige schooldirecteur of een politicus die roept om naleving van waarden en normen? Een citaat van dit jaar of van vijf of tien jaar geleden?

Mis! Bovenstaand citaat is van de Griekse filosoof Socrates en is al meer dan 2400 jaar oud (uit 399 v. Chr. om precies te zijn). Blijkbaar is klagen over het verval van waarden en normen iets van alle tijden.

Altijd hebben mensen beweerd dat tegenwoordig 'alles maar mag'. Vroeger wist iedereen wat wel en wat niet mag, nu zou vooral 'de jeugd van tegenwoordig' dat niet meer weten. Steeds meer mensen zouden lak hebben aan wat wel en wat niet mag. Is er wat van waar?

Regels zijn niet overal hetzelfde. Wat in Nederland mag, kan in een ander land onfatsoenlijk zijn. Nederlanders vinden het gewoon om iemand te zien die met de benen over elkaar zit. Dat je zijn schoenzolen kan zien, vinden Nederlanders niet vies of onfatsoenlijk. Arabieren vinden dat juist wél. Iemand je schoenzolen laten zien is een zware belediging!

Voor sommige Chinezen is het niet onfatsoenlijk om tijdens het eten te boeren. Een Chinese gastheer stelt het zelfs op prijs als zijn gast een boer laat, want daarmee laat je weten dat je lekker en goed gegeten hebt. Nederlanders vinden het onbehoorlijk om tijdens of vlak na het eten een boer te laten.

1. Heb je tijdens een vakantie in het buitenland wel eens gemerkt dat je daar iets niet mocht doen wat in Nederland wél mag? Of mocht je daar iets doen wat in Nederland juist niet mag?

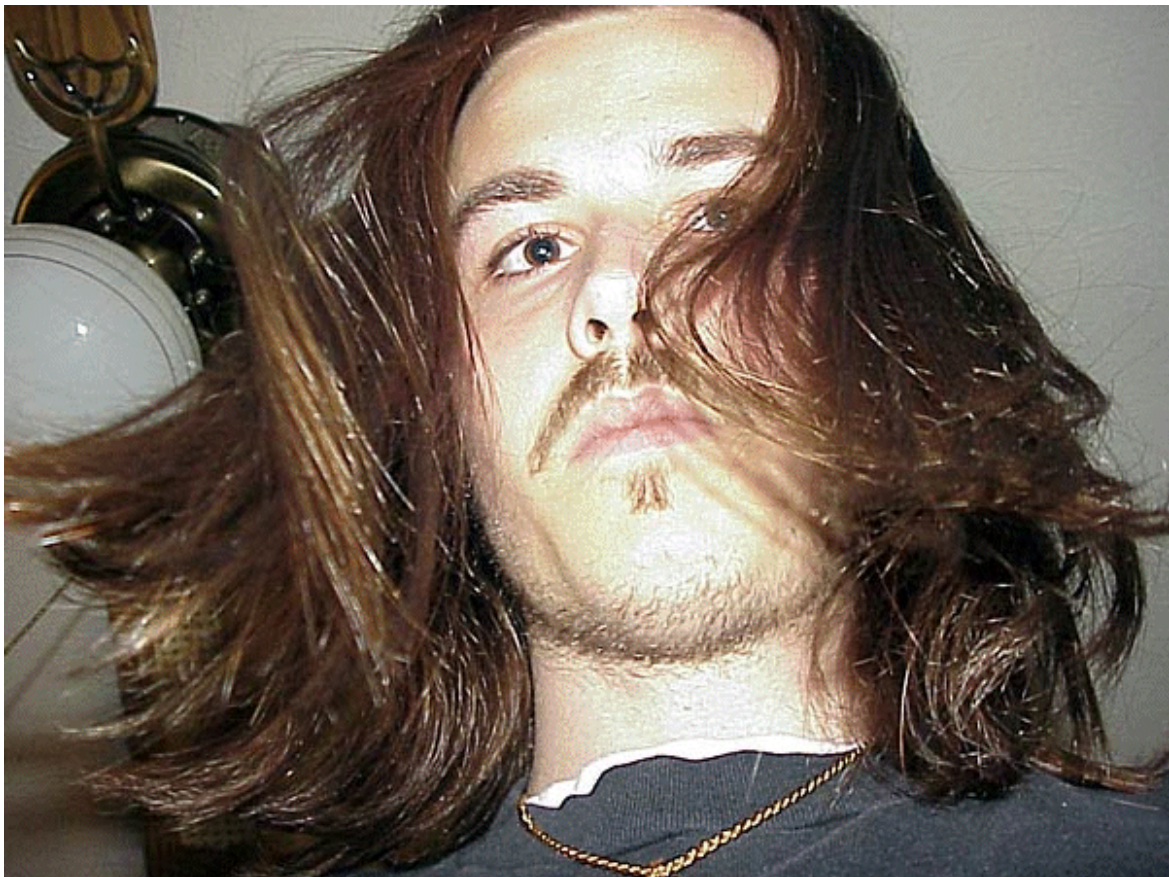
In Nederland betekent het gebaar hiernaast (vinger tegen de zijkant van je hoofd en ronddraaien) 'koppie koppie' oftewel: iemand is heel slim. In Griekenland betekent dit gebaar dat iemand gek is.

WAT MAG WEL EN WAT MAG NIET?

Ook mag je nu dingen doen die je eerst niet mocht doen. Maar er zijn ook dingen die je niet meer mag doen die vroeger nog wél mochten.

Sommige ouderen kunnen zich nog herinneren dat ze thuis uit één pot aten toen ze zelf nog naar school gingen. Ook gebruikten ze niet een eigen bord, beker, kop of glas. Dat vond men toen niet vies of onfatsoenlijk. Nu vindt men dat wél zo. Iedereen krijgt aan tafel een eigen bord en een eigen kop, beker of glas.

Ongeveer 50 jaar geleden vond men het onbehoorlijk dat jongens en mannen hun haar lieten groeien. Alleen meisjes en vrouwen mochten dat doen. Tot over de oren mocht al helemaal niet. In 1963 werd de Engelse popgroep The Beatles razend populair bij scholieren. De leden van de popgroep lieten hun haar groeien. Hun jonge mannelijke fans lieten óók hun haar groeien en ook andere popartiesten volgden The Beatles na. Jongens met lange haren kregen ruzie met hun ouders en hun leraren op school omdat die het ongehoord vonden. Nu vindt niemand het meer ongehoord dat jongens en mannen haar hebben tot over hun oren of zelfs tot over hun schouders.

Lang haar is niet meer 'onfatsoenlijk'

2. a) Zoek drie voorbeelden van dingen die vroeger niet mochten en nu wel mogen.
- b) Zoek ook drie voorbeelden van dingen die vroeger wél mochten en nu niet meer mogen.

Neem hiervoor een interview af met je ouders, grootouders of andere oudere familieleden. Vraag hen ook of ze het ermee eens zijn of niet dat die dingen die vroeger niet mochten, nu wél mogen en omgekeerd. Maak een verslag van het interview.

H

Handleiding

WAT MAG WEL EN
WAT MAG NIET?

Geschreven regels, tekens en signalen

Het eerste werkblad gaat in op geschreven regels en zichtbare en hoorbare signalen die daarnaar verwijzen.

De opdrachten kunnen in groepjes van 3-4 leerlingen worden gemaakt. Als de leerlingen klaar zijn met opdrachten 1-3, vraagt u iedere groep wat ze hebben opgeschreven. U kunt ook de antwoorden op grote vellen papier laten opschrijven en die vellen bij elkaar ophangen. De laatste opdracht is een vraag aan de hele klas.

1. Er zijn drie soorten verkeersborden: verbodsborden (rond met rode rand: verboden in te rijden), waarschuwborden (driehoek met rode rand: pas op: overstekende kinderen) en borden die een bepaalde handeling toestaan (blauwe achtergrond: zoals inrijden toegestaan).
Laat leerlingen op een van deze borden hun verkeersregel uitbeelden.
2. Naast wetten zijn er andere regels die in boeken, brochures en andere documenten worden uitgelegd, bijvoorbeeld: een schoolreglement of protocol, een CAO of ander arbeidscontract voor een bedrijfstak of een beroepsgroep, de verkeersregels, spelregels bij een bordspel die in de handleiding bij het spel staan en spelregels bij een sport. Vaak wordt in documenten waar regels worden uitgelegd vermeld wie de regels heeft opgesteld. De regels gelden voor alle deelnemers.
3. Naast verkeersborden en -lichten zijn er andere voorbeelden van zichtbare tekens die regels aanduiden zoals afbeeldingen van een man en een vrouw op deuren van openbare toiletten; de afbeeldingen zijn aangebracht door de beheerder van de toiletten. De betekenis van die afbeeldingen is in alle openbare toiletten hetzelfde en verandert niet. Een voorbeeld van hoorbare signalen is het fluiten van een scheidsrechter op het veld of in een zaal tijdens een sportwedstrijd (voetbal, hockey of een andere teamsport). Hij laat met een fluitsignaal het spel beginnen, onderbreken, hervatten en beëindigen. Wanneer de scheidsrechter precies moet fluiten, is te lezen in de reglementen die bij de sport horen. Die veranderen niet tenzij degenen die de regels hebben opgesteld en handhaven, die achteraf wijzigen. Ze zijn hetzelfde voor alle beoefenaars en scheidsrechters die de sport beoefenen.

Ongeschreven regels

Er zijn regels die nergens staan opgeschreven die iedereen toch kent.

1. Bij een bezoek niet tot diep in de nacht blijven plakken.
2. Ongeschreven regels zijn er in soorten:
 - **Huisregels.** Bijvoorbeeld: hoe laat je naar bed moet, wanneer je mag beginnen met roken.
 - **Fatsoensregels.** Voorbeelden: je mag bijvoorbeeld bepaalde woorden en uitdrukkingen niet altijd zeggen of opschrijven omdat ze mensen kunnen shockeren; je mag een vrouw niet vragen hoe oud ze is.
 - **Etiquette-regels.** Bijvoorbeeld: mannen worden geacht vrouwen voor te laten gaan bij een ingang of bij het instappen in een voertuig.Huisregels worden meestal opgesteld door mensen met een leidinggevende functie, ouders bijvoorbeeld, schoolbestuurders en leerkrachten, bedrijfsleiders en afdelingshoofden in bedrijven. Soms stellen leden van een groep ze in onderling overleg op. Als de groepsleden naderhand regels willen wijzigen, gaat dat eveneens in onderling overleg. Kinderen doen dat voordat ze aan een bepaald spel beginnen; ze spreken dan allerlei spelregels met elkaar af. Die gelden voor de duur van het spel. Bij een volgend spel gebruiken ze dezelfde regels of ze stellen andere regels op.

WAT MAG WEL EN WAT MAG NIET?

Fatsoens- en etiquetteregels zijn bij de meeste mensen in een samenleving bekend en veranderen niet of langzaam. Niemand kan zeggen wie ze heeft opgesteld, al zijn er handboeken voor etiquette en fatsoen die een beschrijving van dergelijke regels geven.

3. Bij regels die in teksten of via zichtbare en hoorbare tekens worden aangeduid, is altijd na te gaan wie ze heeft opgesteld. Bij andere regels is dat soms wél, soms niet mogelijk.

Overtreding en straf

Dit werkblad gaat over handhaving van regels en het opleggen van sancties bij overtredingen van regels.

Laat leerlingen in de opdrachten in dezelfde groepen maken als op Werkblad 2; ze hebben de gegevens van dat werkblad nodig voor de opdrachten van dit werkblad.

1. Een creatieve opdracht. Regels moeten vaak gedrag helpen voorkomen dat hinderlijk of gevaarlijk is voor jezelf en/of voor anderen. Juist dan worden overtredingen op regels bestraft.

Niet iedere overtreding wordt bestraft

Soms worden niet alle overtredingen die worden opgemerkt, ook bestraft.

1. a) Het kan een voorbeeld zijn uit het verkeer, op het schoolplein of in de klas.
b) Overtredingen worden niet altijd bestraft omdat:
 - het niet bij iedere overtreding mogelijk is om een straf op te leggen; Bijvoorbeeld: Een leerling laten nablijven kan alleen als er toezicht te regelen is, en dat hoeft niet altijd het geval te zijn.
 - de handhaver van de regel soms een goede reden heeft om géén straf op te leggen.c) Deze vraag kan in een klassengesprek worden besproken.
2. Een vaak voorkomend voorbeeld is praten tijdens de les. De ene leerkracht laat dat vaker toe dan de ander.
3. a) De meeste leerlingen hebben een fiets en die doen ze op slot als je hem stallen. Soms kunnen leerlingen hun eigendommen op school opbergen in kasten die op slot kunnen. Het helpt natuurlijk ook als je je spullen bij je houdt.
b) Bijvoorbeeld: proberen je spullen terug te krijgen, medeleerlingen of een docent inschakelen, aangifte doen op school of bij de politie.

Bewust overtreden van regels

Wanneer overtreden mensen bewust de regels en waarom?

1. Mensen maken overtredingen omdat en wanneer dat voordelen voor hen met zich meebrengt. Maar de te behalen voordelen wegen niet altijd op tegen de pakkans. Deze opdracht laat leerlingen nadenken over wanneer het voordeel opweegt tegen de pakkans en wanneer niet.
 - a) *Afval op het schoolplein gooien of achterlaten*
Voordeel: je hoeft niet naar een asbak of prullenbak te lopen = tijds winst.
Een gezagsdrager verliest aan geloofwaardigheid als hij zijn eigen regels overtreedt. Leerlingen kunnen hier aangeven of dat een reden kan zijn om regels te overtreden. Gezagsdragers verliezen ook aan geloofwaardigheid als

zij hun regels niet consequent handhaven, niet over voldoende middelen (voor toezicht of het opleggen van sancties bij overtredingen - te weinig 'blauw' op straat) beschikken om hun regels te handhaven of andere regels overtreden.

b) Spielen tijdens een proefwerk

Voordeel: een hoger cijfer voor een proefwerk.

Hier is de vraag: hoe loyaal ben je tegenover degene die de overtreding maakt en hoe loyaal tegenover degene die de regel handhaaft? Aan wiens kant ga je dan staan?

c) Niet doen wat de juf of meester zegt

Voordeel: lekker je eigen gang gaan zonder je iets van iemand aan te trekken. Carola voelt zich nauwelijks meer betrokken bij de groep, in dit geval het internaat die zijn eigen regels kent. Ze is daarom minder bereid om de regel van gehoorzaamheid na te volgen. Leerlingen kunnen zich buigen over de vraag of ze zich zo sterk betrokken voelen bij de groep (klas, school) dat ze zich aan de regels binnen die groep willen houden.

d) Door rijdt rijden op een kruispunt

Voordeel: je hoeft niet te wachten = tijdswinst.

Het nut van regels is niet altijd zichtbaar of op andere wijze aantoonbaar. Op een kruispunt helpen stoplichten aanrijdingen voorkomen als het daar druk is. Als daar weinig verkeer is, bestaat er weinig kans op aanrijdingen, zelfs als weggebruikers daar door rood rijden. De vraag is: willen leerlingen vaker door rood rijden (of een andere regel overtreden) als dat weinig of geen risico's met zich meebrengt?

e) Illegaal downloaden van muziek

Voordeel: je hoeft er niets voor te betalen = spaart geld uit.

Een artiest ondervindt nauwelijks schade van het gratis downloaden van muziek op internet als hij veel verdient aan de verkoop van zijn albums en dvd's. Leerlingen kunnen zich uitspreken over de vraag of een overtreding (vaker) mag als dat weinig schadelijke gevolgen voor anderen heeft.

f) Het kopen van tabakswaaren of alcoholische dranken

Voordeel: Je hebt er plezier, je kunt ze uitproberen of je telt mee als je je vrienden wilt navolgen die roken of drinken.

Mensen gebruiken tabakswaaren of drinken alcoholica omdat anderen in hun familie of vriendenkring dat doen of om een rolmodel na te volgen. Een rolmodel kan een artiest, sportidool of een andere beroemdheid zijn. Hier is de vraag: rechtvaardigt navolging het maken van een overtreding of niet.

De leerlingen kunnen zich afvragen wanneer het voordeel opweegt tegen de pakkans en alle gevolgen van dien.

2. Een stelopdracht ter afsluiting, individueel te maken.

Regels zijn niet onveranderlijk en niet overal hetzelfde

Regels veranderen; er verdwijnen regels en er komen er nieuwe bij, maar er zullen altijd regels zijn. Regels die voor ons heel gewoon zijn, kunnen elders op de wereld heel anders worden opgevat.

1. Wie in een ander land op vakantie gaat en in contact komt met bewoners van dat land, merkt dat daar andere fatsoens- en andere regels gelden. Daar zijn legio voorbeelden van te vinden. Kijk bijvoorbeeld op <http://www.windowontheworldinc.com/countryprofile>. Daar kunt u voor een groot aantal landen weetjes en vuistregels vinden over wat daar mag en wat niet mag. Ook kunt u daar in de countryfile over Nederland lezen wat mag en wat niet mag. Veel gegevens doen weinig recht aan de alledaagse praktijk omdat ze berusten op stereotypen.
2. Een zoek- en stelopdracht die leerlingen individueel of in groepjes kunnen maken. Iedere leerling of groep van leerlingen houdt een spreekbeurt over het interview of leest het verslag voor dat ze van het interview hebben gemaakt.

Tip: aan de hand van wat de leerlingen hebben opgeschreven, kunnen zij met u als afsluitende opdracht van deze lesbrieven een protocol met gedragsregels opstellen, bijvoorbeeld over pesten of discriminatie.

Meer informatie op internet

http://www.hollandsepot.dordt.nl/artikelen/recepten/nederlandse_eetcultuur.html
Beknopte geschiedenis van de Nederlandse keuken met aandacht voor tafelmanieren.

<http://www.sire.nl>

Website van de Stichting Ideële Reclame. Bevat onder meer informatie over de campagne over fatsoensregels 'De maatschappij, dat ben jij'.

<http://www.ad.nl/misdaadmeter/>
Overzicht van de criminaliteit in Nederland.

<http://www.schooltv.nl/eigenwijzer/infoblok.jsp?infoblok=224453>
Regels, normen en waarden. Wie vaardigt welke regels uit en zijn die regels dan rechtvaardig?

<http://burgerschap.kennisnet.nl/>
Scholen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs zijn sinds 1 februari 2006 verplicht om in hun onderwijs aandacht te besteden aan actief burgerschap en sociale integratie. Deze site maakt de vele informatie die over het thema burgerschap te vinden is inzichtelijk en biedt een handvat voor de behandeling van burgerschapsvorming in de klas.